

РЕЦЕНЗИЯ

За научната продукция и дейности на доцент, доктор по философия ИВАН ГЕОРГИЕВ КОЛЕВ, участник в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор” по професионално направление 2.3. Философия, обявен в ДВ, бр. 67 от 4 август 2023 г.

Рецензент: проф. дфн. Иванка Георгиева Стънова

Административен профил на конкурса

Единствен участник в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор” е доц.д-р *Иван Георгиев Колев*. Той е представил бляскаво подредена документация, пряко насочена към конкурса. Целият творчески път на доц. Колев досега, е обвързан с дейността, целите и развитието на Философския факултет към СУ. Колев има продължително и запомнящо се присъствие сред философската общност и отдавна се е превърнал в организиращ и координиращ фактор в развитието на дейности, събития, инициативи, пряко свързани с целостта на философската колегия, както и проекти, свързани с развитието на образованието по философия.

Доцент д-р Иван Колев е автор на внушителен брой научни публикации в различни области на философското знание – философска антропология, история на философията, история и теория на изкуството, проблеми, свързани с изследването на многоликата човешка същност, културно-философски анализи, философски проблеми на различни изкуства и пр. От описанието на дейностите и изследванията на Иван Колев се вижда, че кандидатът е ерудирана творческа личност, изпълнена с много идеи и още повече възможности за изпълнението им. Само няколко „говорещи цифри”: 5 монографии, 26 статии в български издания, 7 в чуждестранни издания, 34 учебни помагала /!/, 8 лекционни курса, 10 превода, научен редактор на 30 книги, , 62 участия с текстове на национални конференции, 7 на международни конференции, участия в семинари и спецсеминари, участие в научни журита, редколегии, 10 предговори

на книги. Колев е инициатор и организатор и съорганизатор на 5 международни, 20 национални конференции, едната от които е ежегодна от 2015 година и е посветена на делото на професор д-р Исак Паси, инициатор е на магистърски програми, на чествания на български философи, на създаване и поддържане на сайтове за български учени, участия в научни проекти, организиране на олимпиади по философия, инициативи за българското образование, инициатор е на създаването на БФО и обединяването на философската колегия в своя организация, преподавателска дейност и още, и още. Сигурно съм пропуснала доста от дейностите на доцент Колев, но мисля, че и изброеното говори за личност с мащабно мислене, с безусловен и траен интерес към проблемите на философията и постоянни творчески намерения за реализирането им.

В административния ракурс на рецензията трябва да се добави и коректното подреждане на приложените факти, обективната самооценка на *приносите, цитиранията* на негови трудове, както и попълнените таблици, които доказват, че доцент Колев е *изпълнил националните минимални изисквания*.

Независимо че доц. Колев е приложил обстойна картина на своята многостранна дейност, свързана с философията, в настоящия конкурс за професор той участва с редуциран брой трудове: *две монографии и девет статии*.

Творчески акценти в изследванията на доц. Иван Колев

Иван Колев. 2023. Изкуството като феноменно битие. Дедукция на категориите. София: Изток-Запад. ISBN 978-619-01-1305-8.

Авторът си е поставил за цел на монографичното изследване да се потърси механизъм и да се предложи метод, според които категориите, чрез които се дефинира изкуството, да бъдат осветени. Изходната опора на изследването е институционалната теория и базовото понятие „свят на изкуството” /artworld/, предложени от Артър Данто и по-късно от Джордж Дики. В дефиницията на Дики пет години след тази на Данто, констативно се заключава, че „произведението на изкуството е артефакт, който е кандидат за оценка от страна на artworld”. Допълнението на Колев към институционалната теория е опитът чрез този „светови подход”, да се обогати и насити с нови фигури познатото определение на произведение на изкуството, за да се получат категориални дефиниции на изкуството.

Първата част на изследването **„Феноменност и категориалност“** въвежда значимостта на категориите в систематизацията на философското знание и спецификацията им по отношение на изкуството. Историческият обзор на дефиниции, анализи и интерпретации на същината на категориите е систематично и концептуално изградена платформа, чрез която се навлиза в един различен ракурс и в категориалното определяне на изкуството. Базово понятие за изграждане на смислена дефиниция на изкуството, според Колев, е *понятието феномен*, на което той дава следното определение: „феномен е онова, което се явява в себе си на самото себе си“. Въвеждането на *понятието феномен и на феноменологията* в параметрите на институционалната теория има за цел обогатяването на познатата дефиниция и обосноваването на тезата, че „изкуството е интерсубективен феномен, който може да бъде мислен в характеристиките на самоявяващото се единство“. Дълбинното навлизане в дефиницията на институционалната теория цели да приложи много богатия понятиен инструментариум на феноменологията и чрез процедурите си да разгърне пластове на „семплото единство на изкуството“, за да може то да засияе в своята многоаспектна и многопластова смислова значимост. Така отчитането на важността на категориите като системоопределящ фактор, Колев свързва с една нова обогатена дефиниция на изкуството, която не остава облежната на базовия минимум – автор и възприемател /зрител/, а отива отвъд и конструира една панорамна дефиниция с включените конкретизации и разширен спектър.

В тази част Колев проследява историческото развитие на категориите като базови философски опори, тръгвайки от древногръцката философия, дори когато идеята за категории е само полъх, бледа заявка, „предвестие“ /Сократ/ или бегли дефиниции, като тази на Платон „категиите са висши условия за свързване“. Аристотел поставя началото на систематичното представяне на категориите и в исторически план неговото подреждане поема не само позитиви, но и значителен обем критики. Кант критикува Аристотел, че не е посочил принципа, според който представя десетте категории и те са по-скоро „рапсодия от категории“ с изразена импровизация, а не систематична подредба. Авторът подробно се спира на учението за категориите и при Хартман, за да обоснове значимостта им в света на изкуството – „категиите строгост“ като детерминанта предполага изводимост и коректност в

дефинициите на изкуството, за да се усъвършенстват и шлифват пластовете, концептуално обединяващи в единна значимост прекрасния свят на изкуството. Стройната система на категориите при Харман оформя базовия научен инструментариум, който позволява да се специфицира и приложи и по отношение на различните фигури на изкуството, разгледани в следващата глава.

Във втора глава „Дедукция на категориите в дефиницията за изкуството“ авторът пише, че категориите съставляват структура от смисъл, която фундамира феноменното битие на изкуството. Според Колев „Вместо наивната редукция на изкуството до произведение на изкуството, тук разглеждаме изкуството *феноменно*, т.е. като конституирана смислова цялост, в която на единия полюс е произведението на изкуството, а около него са полюсите на фигурите на изкуството, всяка от които има собствена интенционална структура и участва в неговата смислова конституция” /30/.

Възлов момент в категориалната експликация на изкуството е приемането на художественото произведение като повод, предпоставка, но фактически „само в наивна редукция на изкуството до произведение на изкуството”. Истинският концептуален каркас, категориално мотивиран и смислово насочен с вектор към възприемането, е построен и изведен от 12 организиращи фигури. Те придават категориална смислова плът на битието на художественото произведение, предимно на полюса на възприемането. Колев ги нарича, в лексиката на институционалната теория, дванадесет фигури, формиращи света на изкуството. **Автор, зрител, меценат, колекционер, куратор, познавач, критик, историк, типолог, теоретик, естетик, метафизик** оформят света на изкуството, транспонирани в категориален ключ. На основание на спецификите на всяка от фигурите, Колев предлага *дефиниция на изкуството*: „изкуството е феноменно битие, конституирано от 1/ артефакт с въплътена интенционалност на към 2/ съзрение и 3/ ценност, която притежава своя 4/битийност с оглед 5/ експониране в 6/автентичност и критическа оценка за 7/ новост спрямо 8/ художествената история, но и с място в 9 /надисторична типология, 10/ притежава оригинална, неизводима от друго композиция от елементите, 11/ дадена на възприятието и оценена чрез красивото и неговите модификации, благодарение на което е 12/ диференцирана спрямо другите метафизични структури /природа, инструментални артефакти, знание, вяра/”. Тази обстоятелствена дефиниция обединява есенциалните компоненти,

изводими от дванадесетте водещи фигури от света на изкуството. Както сам пише авторът, всяка дефиниция подлежи на допълване, обогатяване и винаги е отворена към нови конкретизации. Вътрешната разбивка на дефиницията би могла да се олекоти, в синтез на водещите акценти от фигурите, заедно оформящи корпуса на полюса на естетическата рецепция.

Важното е, че е налице един концептуален модел на категориалните структури, редуцирани до спецификата на изкуството, в разгърнатата експликация на конструктивните фигури, формиращи постоянно развиващият се полюс на света на изкуство – *рецепцията*, която провокира смисловата мрежа от фигури. Бих пожелала следващият акцент от идеи да бъде върху категориалната експликация на произведението на изкуството. Така триадата *автор – произведение на изкуството-форми на рецепция* би получила още по-масивна и убедителна защита и плътност – не само на полюса на възприемателя /с 12 фигури/, но и в средината на самото произведение /подчинено на своите категории и вътрешни връзки/.

Във втората монография: *Иван Колев. 2023. Кардіа. Философия на чувствата. София: Изток-Запад. ISBN 978-619-01-1304-1*, с която участва в конкурса за професор, Колев си е поставил *за цел* да аргументира легитимното използване във философската антропология на категорията *способност за чувстване* като коренна човешка способност, неизводима от други способност и несводима до никоя от останалите основни и автономни в смисъла на Кант човешки способности. Придружаващите цели - анализ на основните философски концепции за чувствата, речникът на чувствата и начинът на езиково артикулиране на чувствата, систематизацията и подредбата на чувствата след уточнение на първичния емпиричен език и последващият метаезик, на който говорим за тях, осигуряват концептуалната платформа за реализацията на основната цел.

Монографията е разработена в четири глави, заключение и библиография. **Първа глава „Философия и философска антропология”** Обосновава базова решетка от дефиниции и конкретизации” философията се определя *като хуманитарна дисциплина*, а философската антропология на първо място е *философия на цялостния човек*. Няколко принципа са в основата на идеята за цялостния човек: целостта на човека от външност и вътрешност, тяло и душа, единство от автономни способности, човекът е една от формите на живот. Така дефинираните базови предпоставки позволяват на Колев да разгледа четири етапа от развитието на

философската антопология: *парадигмален, номинален, дисциплинарен и обнова*. Той въвежда и нов, пети етап от развитието на философската антропология, който нарича *кардиален*, където фокусът е сърцето – символ на неотделимостта на душата от тялото, както и на автономията на чувствата.

Втора глава „Езикът на чувствата” представя в исторически ракурс някои от най-значимите философски концепции за чувствата. Историческото проследяване на четири епохи показва тематичната същност и промени на конструиращия термин – чувство. Колев проследява терминна в лазличните трансформации: *патос, кардиа, пасионес, афектус и съвременното разиране на чувства*. В тази най-голяма глава, която е центърът и тежестта на изследването, авторът е представил изключителното многообразие на чувствата, в техните нюанси и аспекти, систематизации в контекста на смислови спецификации на различните видове чувства. В тази глава се корени и концептуалната значимост на изследването, защото проследява както генезиса и трансформациите на чувствата, на мрежата от техните прояви, така и историческите промени в тяхната различност, наименование и допълване до съвременното разбиране на този термин и активната му употреба в живота на човека.

Трета глава „Метафизика и антропология на чувствата”, основана на защитена в предишна монография теза на Колев, че човек е „модално най-богатото същество” и то е така, защото всяка способност е спектрална, а не атомарна способност. Това е първото следствие от дефинирането на същността на човешкото същество чрез модалността. Второто следствие на база на тази дефиниция е да се обясни метафизично времето чрез модалностите – експликация на времевия модел /минало-настояще и бъдеще/ в контекста на работещата дефиниция за човека.

В контекста на дефиницията за човека се дефинира и същността на чувствата чрез комплекс „от определители, атрибути”. Телеграфно изброени, те съставляват корпуса на способността за чувства. *Те са битийни, темпорални, рефлексивни, интенционални, ценностни, притежават интуитивно богатство, експресивност, метафоричност*. Заключение, до което стига авторът е, че способността за чувстване е също толкова съществена за човешкото същество и за човешкия опит, колкото сетивността и разума.

Обект на четвърта глава „Феноменология на чувствата” е структурата на човешката чувствителност, разгледана в три прояви:

битийни, азови и чувства към другите. Според Колев в исторически план чувствата са били организирани от философите от водещи начала: Аристотел /гняв/, Стоици /скръб/, Тома /въжделение/, Декарт /учудване/, Хобс и Спиноза /желание/. В изследването на Колев той представя „свой вариант на реда на сърцето/. В **битийни чувства** на първо място той поставя възхищението като надхвърляне на надсетивния контакт, моделиран от дистанцията, с присъствие на ценностен момент. Опозицията на това чувство е огорчението, което е „разочаровано възхищение”, загуба на позитивни определители на възхищението. В тази група са възторг и униние, радост и тъга, копнеж и меланхолия. Битийните чувства са мостът на Аза към другите. **Азовите чувства** са мостът на Аза към себе си. Самоуважение и самоунижение, самолюбие и себепомисленост, гордост и срам – тази решетка от чувства моделира същността на Аза към себе си, в търсенето на себеизразяването. **Чувствата към другите** – любов и омраза, обич и ненавист, благородство и презрение, благородство и завист, състрадание и садизъм, обхващат опозиционните двойки, които изграждат комплекса от чувства на човека към другия, другите.

Освен с двете си монографии, доцент Колев участва в конкурса за професор и с девет статии. Три от предложения списък, на които ще се спра, са публикувани през 2023 година. ***Defining Art as Phenomenal, Дедукция на категориите в една дефиниция за изкуство, Heterocosmica на киното.*** Всичките са тематично свързани с разработените в монографиите проблеми и концептуализират категориалните експликации на същността на изкуството и пътя към създаване на една обновена дефиниция за него. Изходна опорна точка е институционалната теория, тъй като, според Колев, чрез нейната лексика може да се формулира най-адекватната дефиниция на изкуството. Първите две статии са опит за „дедукция на категориите“, с които се дефинира изкуството. То се разглежда като феноменална единица, съставена от множество смислови перспективи, като са включени 12 фигури на участниците в „artworld“ (автор, зрител, покровител, колекционер, куратор, ценител, критик, историк, типолог, теоретик, естетик и метафизик). Позицията на всяка от тези фигури легитимира едно категорично определение, което участва в конституирането на "феноменалното битие на изкуството". Третата статия обосновава функционалния капацитет на един различен срез по отношение на киното като изкуство. Статията аргументира предимствата на използването на пълния формат на формата на изкуството „кино“ пред

неговата по-абстрактна версия „филм“. За целта се посочва хетерокосмическата природа на „движещото се изображение“ в киното и се анализират феноменологично неговите аспекти. Направена е феноменология на киносалона, зрителя, актьора, предметите и други, плероматични елементи – авторът отново се връща към системоорганизиращи фигури за киното като изкуство.

Няколко обобщаващи творчески сполуки:

1. Двете монографии на доцент Колев са с два основни вектора в духовната сфера: изкуство и естетика и философска антропология и етика. В тях е направен концептуален срез на водещите понятия, разполагайки ги в смислови концептуални решетки, систематизирани от определящи категории. Евристичен момент тук носи идеята за изкуството като феноменно битие.

2. Допълнението на Колев към институционалната теория е опитът чрез „светови подход“, да се обогати и насити с нови фигури познатото определение на изкуството, за да се получат категориални дефиниции на изкуството.

3. Създаването на решетката на фигурите, категориално експлициращи света на изкуството (artworld), създават пространен модел на полюса на реципиента – една несъмнена сполука на Колев.

4. Във „Философия на чувствата“ авторът е представил изключителното многообразие на чувствата, в техните нюанси и аспекти, систематизации в контекста на смислови спецификации на различните видове чувства. Обосновавана е идеята за автономна способност за чувства, както сетивността и разума. В тази монография се корени и концептуалната значимост на изследването, защото проследява както генезиса и трансформациите на чувствата, на мрежата от техните прояви, така и историческите промени в тяхната различност, наименование и допълване до съвременното разбиране на този термин и активната му употреба в живота на човека.

5. Двете монографии са познавателни, информативни, ерудитски изследвания, в които всеки обект се анализира в дълбочина, генезис, взаимовръзки и влияния. Текстовете са подкрепени от богат библиографски материал и са надежден източник на познание по изследваните теми.

И малко пожелания:

1. Изследването за изкуството да продължи в посока към средния компонент на триадата: автор – произведение на изкуството- реципиент. В сегашната монография акцентът е паднал върху реципиента, организирайки елементите на света на изкуството. Средният елемент има също толкова възможности за разкриване на фигури и спецификации.

2. В монографиите има доста грешки, които при ново допълване, да бъдат отстранени.

Заклучение

Доцент д-р Иван Георгиев Колев участва в обявения конкурс за академичната длъжност „професор” с убедително количество научна продукция и прилага справки и доказателствен материал за огромен брой допълнителни дейности. Научните трудове са написани на високо теоретично равнище, с оригинални приноси към изследванията за изкуството и философията на чувствата и показват широта на възгледите, уважение към традицията, коректност към съвременните изследователи. Дейностите на доцент Колев атестират високо ерудирана, творческа личност, с богата философска и обща култура силно ангажирана както с изследванията по философия, така и с проблемите на образованието по философия. С научните си качества, изследователска дейност и преподавателски опит, доц. Колев е водеща фигура в изучаването на философията, с човешките си качества доцент Колев е обединяваща личност за философската колегия. В приложените документални справки доцент Колев вярно е отразил и скромно е редуцирал **приносите** в своите изследвания.

Въз основа на несъмнените качества на доц. д-р Иван Колев – изследователски, основани на задълбочения поглед върху базови философски учения, антропологически структури, същност и специфики на изкуството като особено феноменно битие, научни, преподавателски, участия в мероприятия, конференции, проекти, и в съответствие с изискванията на Закона за присъждане на академични степени и звания на Република България, ***убедено и с чиста съвест препоръчвам на Научното жури и на Факултетния съвет единодушно да гласуват присъждането на академичната длъжност „професор” на доцент Иван Георгиев Колев.***

София, ноември, 2023

проф. дфн Иванка Георгиева Стъпова

